

مفاهیم اخلاقی و اجتماعی در کتاب های کودکان در ایران، گروه سنی ب، ده سال اخیر

مریم قمی^۱

کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

چکیده

نگاه به دوران کودکی در واقع نگاه به برزخ انتظار است، انتظار برای ورود به بزرگسالی و کامل شدن. از این رو باید در نگارش آثار برای کودکان دقت و خلاقیت لحاظ گردد. کودکان امروز نیازمند فراگیری مفاهیم زندگی از طریق داستان های ویژه خود می باشند. تا بهتر بیاندیشند، بهتر ببینند و زیبا زندگی کنند. و این مهم تنها با علاقه مند کردن کودکان به مطالعه محقق می شود. کسی که یک بار با لذت بخواند، به سادگی بار دیگر به سراغ کتاب خواهد رفت. شیر مادر هیچگاه از مد نمی افتد و کتاب نیز همینطور.

واژه های کلیدی: کودک، مطالعه، کتاب

پرتال جامع علوم انسانی
شهرت کلام علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱ - نشانی: رشت، گلسار، خ ۸۸، پ ۷، ط ۱
شماره تلفن ثابت: ۰۱۳۱-۷۲۲۳۸۸۴ تلفن همراه: ۰۹۱۱۳۹۷۶۴۳
پست الکترونیکی: elmiraghomi@yahoo.com Address : golsar,st88,number7,first floor Rasht city.

گذشته ادبیات کودکان:

در اواخر قرن ۱۷ در اروپا، اهمیت تعلیم و تربیت کودکان مورد توجه قرار گرفت. «در ایران، کتاب احمد و سفینه طالبی از طالبوف نوشته شد که در آن پدری نکات مهم زندگی را به فرزندش احمد آموزش می دهد. ادبیات کودکان در ایران شاید بی ارتباط با درخت آسوریک یکی از کهن ترین آثار منظومه زبان پهلوی نباشد که فرمی کودکانه دارد و در دوره جدید، جبار باغچبان که اولین کودکان را در ایران بنا نهاد و در سال ۱۳۱۹ اولین بار قصه گویی برای کودکان آغاز شد و اولین مجله مخصوص کودکان کیهان بچه ها در سال ۱۳۳۷ منتشر گردید. ادبیات کودکان به معنا و مفهومی که امروز از آن داریم در ایران کاملاً تازگی دارد و شاید تاریخ آن از یک قرن تجاوز نکند جنبش ادبیات کودکان در ایران، به مفهوم تازه اش، مدیون گروهی است که انتشار مجله سودمند سپیده فردا در دانشسرای عالی سابق تهران همت گماشتند.» (شعاری نژاد، ۱۱۰). از عوامل بسیار فعال و موثر دیگر در ترویج ادبیات کودکان، به مفهوم امروزی شورای کتاب کودک را می توان نام برد که در زمستان ۱۳۴۱ با شرکت و همکاری عده ای از مریبان علاقمند و متخصص کارش را آغاز کرد. این شورا کتاب ها و مجله های مخصوص کودکان را که به وسیله اشخاص با مؤسسات انتشاراتی چاپ و منتشر می شوند در کمیسیون های متعدد خود از جنبه های مختلف بررسی و هر سال بهترین آنها را معرفی می کند و در نهایت به صورت فصلنامه طبقه بندی نموده تا همگان بتوانند از این منبع به کتابهای مورد نیاز دسترسی بهتری داشته باشند.

مطالعه ی کودکان:

بسیار شنیده ایم که عادت به مطالعه، باید از کودکی آغاز شود و به فرموده پیامبر (ص): «العلم فی الصغر کالتقش فی الحجر»، بنابراین، مطالعه کودکان باید، مطالعه

مهارت نوشته شود و حدود سنی کودکان لحاظ شود.

گروه های سنی کودکان و اهمیت دوره ی ابتدایی:

محققان و پژوهشگران با تحقیق بر روی کودکان و نیازهای روحی و فکری آنان، به این نتیجه رسیدند که کودکان را در گروه های مختلف تقسیم بندی کنند و برای هر گروه، کتابهای مخصوص آن سنین را تعیین کنند که جوابگوی خواسته های کودکان باشد. در گروه بندی علاوه بر تصاویر کتاب، موضوع داستان، زبان نوشتاری، تعداد صفحات و نتیجه گیری آن نیز دقت لازم صورت گرفته است، تا سبب شود کودکان از مطالعه آزاد خود لذت ببرند و دچار دلزدگی از کتاب نشوند. این کتابها با توجه به اصول روانشناسی رشد و مخاطب شناسی گروه بندی شده اند. گروه بندی پیش رو، توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است که در پشت جلد همه ی کتاب های منتشر شده خود آورده است:

سال های قبل از دبستان	۱- گروه الف
سال های اول، دوم، سوم دبستان	۲- گروه ب
سال های چهارم و پنجم دبستان	۳- گروه ج
دوره ی راهنمایی	۴- گروه د
دوره ی دبیرستان	۵- گروه ه

«دوره ی ابتدایی: در رشد و تربیت و تکوین شخصیت کودکان تاثیر بسزایی دارد. این دوره را دوره ی تادیب، خلاقیت، بروز استعدادهای عمومی و کودکی سوم گفته اند. از ویژگی های دوره ابتدایی، علاقه زیاد کودک به یادگیری، حافظه قوی، تقلید آگاهانه، رسیدن به مرحله ی تفکر محسوس و کنجکاوی هدفدار می باشد. بنابراین با توجه این ویژگی ها، سرمایه گذاری و اهمیت دادن به آموزش و پرورش در این دوره

۱- در سال ۱۳۷۸ مفاهیم اخلاقی تنها در ۲ عنوان کتاب به چشم می خورد.

۲- در سال ۱۳۸۱ مفاهیم مورد نظر در ۹ عنوان کتاب آورده شده است.

۳- در سال ۱۳۸۶ آثاری مرتبط با گروه سنی ب یافت نشده است.

۴- مفاهیم اجتماعی نیز در این سال ها با مفاهیم اخلاقی همسو بوده است.

این شدت و ضعف نشان دهنده آن است که، مولفان آثار کودکان در سال های ۱۳۸۱ و ۱۳۸۳ که در مرتبه بعدی قرار دارد، پرکارتر ظاهر شده اند و یا بازخورد این مفاهیم در آن سال ها مطلوب بوده تا جایی که تالیف چنین آثاری مورد استقبال مخاطبان کوچک قرار گرفته است. اما در سال های بعد روند رو به رشدی از خود نشان نداده است تا جایی که در سال ۱۳۸۷ مفاهیم اخلاقی به کمترین حد خود رسیده است. اما علل این ضعف در کجاست؟ و چرا مفاهیم اخلاقی و اجتماعی در داستان های واقعگرا کمرنگ شده است؟ شاید از عوامل مهم آن بتوان به قالبهای تکراری در بیان داستان ها اشاره کرد و این که داستان ها با همان محتوای تکرار شده در این مدت انتشار یافته اند و کودکان که نیازمند مطالب خلاقانه و به روزتری هستند با تالیفات محدودی مواجه می شوند. نویسندگان برجسته ی ما می دانند که آثار آنان تاثیرات عمیقی بر روان کودکان می گذارد. بنابراین شایسته است تا داستان ها با جهت دهی هدفمند نگارش و توزیع شود تا کودکان با مهارت هایی چون، آداب سخنوری و روابط اجتماعی، خانوادگی، همچنین تفکر صحیح را بیاموزند که این همه در آثار ویژه آنان می تواند حاصل شود.

نقش مفاهیم نیز در حیطه اخلاق فردی که شامل، اعتدال، اعتماد به نفس، افراط و تفریط، ایمان به خدا، بخشندگی، بدخواهی، بی نظمی، پند پذیری، ترس، تکبر، تمیزی، خجالت، به همراه ۲۵ عنوان دیگر پرننگ تر بوده است. و اخلاق اجتماعی و خانوادگی به ترتیب در رتبه های بعدی قرار می گیرد.

نتایج بدست آمده از کتاب های ترجمه شده (۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷):

در آثار ترجمه شده، مفاهیم اخلاقی و اجتماعی به شکل هماهنگ تقریبا سیر صعودی را دارا بوده است. این موضوع نمایانگر آن است که بازخورد آثار ترجمه در بین کودکان بسیار موفقیت آمیز بوده است و مورد استقبال کودکان قرار گرفته است. زیرا مفاهیم مورد نظر در کنار یکدیگر و با اختلاف بسیار جزیی در هر سال انتشار یافته و کودکان را به سمت خود جلب کرده است

۱- در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۸۵ مفاهیم اخلاقی و اجتماعی در بالاترین سطح به ترتیب ۶ و ۷ عنوان کتاب قرار دارد.

۲- تنها در سال ۱۳۸۶ با ۳ عنوان کتاب مطرح شده است.

۳- در سال ۱۳۸۷ نیز آثاری به چشم نمی خورد.

شاید زبان نوشتاری آثار، تنوع در موضوعات، تقویت حس استقلال طلبی در کودکان، ایجاد انگیزه و باور داشتن این نکته که قادرند تعیین کننده سرنوشت خود باشند و بر آن تاثیرگذارند و در نهایت علاقمند به خانواده خود باشند، توانسته باشد نگرش جدیدی را به کودکان این گروه سنی بدهد. در این میان در سال ۱۳۸۶ کمترین آثار ترجمه شده با ۳ عنوان کتاب می باشد و بالاترین سطح ترجمه نیز در سال های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۵ می باشد. در طی یک دهه آثار ترجمه شده می توان نقش مفاهیم مورد نظر را روز به روز پررنگ تر و با نشاط تر دانست. آثار ترجمه شده نماینده آرا و افکار گوناگون فرهنگی می باشد. عاملی که باعث زیباتر شدن هرچه بیشتر آن می شود، ایجاد انگیزه لازم به کودکان و توانمند دیدن آنان در اداره کردن خود و خانواده و حتی جامعه، آموزش مسئولیت پذیری و حس همکاری و مشارکت در آنان و بهتر از همه توانایی دوست یابی و حفظ روابط دوستانه، از امتیازات آن می تواند باشد و این نوع تصویر سازی به صورت شفاف برای کودکان نمود بیشتری دارد.

- *مامان واسه چی گریه می کنه؟ از حسن بختیاری، نشر ارمیا، ۱۳۸۳
- *کام جانسون و راز الماس های مسروقه از دیوید ادلر، نشر صنم، ۱۳۸۲
- ۳- تعاون

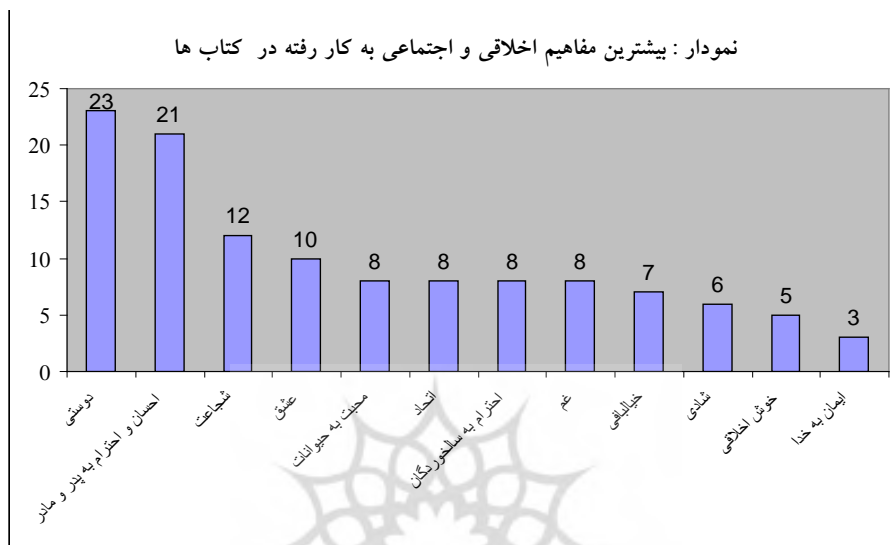
- *مرده ای که زنده شد از فرهاد حسن زاده، نشر آفتاب، ۱۳۸۰
- *اسب شاخ طلایی از تومی دپائولو، نشر سازو کار، ۱۳۸۰
- ۴- وطن پرستی

- *سروناز از مهدخت کشکولی، نشر شباویز، ۱۳۸۱
- *رویای چکمه ها از جو سپتوم، نشر نیستان، ۱۳۸۲

اخلاق خانوادگی

- ۱- احترام به پدر و مادر
- *ما چند نفریم از بهرام خائف، نشر کانون، ۱۳۸۲
- *پسرک و ناخدای شجاع از ادوارد اردیزون، ۱۳۸۳
- ۲- احترام به برادر و خواهر
- *سلام فسقلی از شهرام شفیعی، نشر پیدایش، ۱۳۸۱
- *کیانا برادرش را دوست دارد از لایته اشنايدر، نشر با فرزندان، ۱۳۸۲

نمودار زیر بیشترین مفاهیم به کار رفته در ۹۴ کتاب گروه سنی ب در ده سال اخیر را شامل می شود.

نتیجه

در این مقاله، در حد توان سعی شد تا با ارائه یک گزارش از محتوای کتابهای تالیفی و ترجمه در یک دهه اخیر با مفاهیم به کار رفته در آثار، آشنا شویم. هدف از پرداختن به چنین موضوعی، بررسی کتابهای انتشار یافته از لحاظ محتوا و مفاهیم و بررسی نقاط ضعف و قوت آثار به چاپ رسیده بوده است. از این رو با مطالعات انجام شده در بخش تالیف، آثار منتشر شده با دارا بودن مفاهیم اخلاقی و اجتماعی یکسان در طی یک دهه با موضوعات متشابه همراه کودکان بوده اند. در آثار ترجمه شده نویسندگان به مفاهیم اجتماعی با دقت بیشتری پرداخته اند. همین امر شاید، به علاقمندی کودکان به مطالعه ی چنین آثاری بیانجامد و مقبولیت آثار ترجمه شده را افزایش دهد. زیرا به موضوعات اجتماعی و فردی به زیبایی پرداخته شده است. این امر باعث شده تا آثار تالیف به کنار رفته و کتاب های ترجمه، طرفداران بیشتری پیدا کنند.

منابع

- ۱- استادان طرح جامع آموزش خانواده و فرزندان در دوره ی ابتدایی، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، تهران، ۱۳۸۵
- ۲- حجازی، بنفشه، ادبیات کودکان، نشر روشنگران، تهران، ۱۳۷۴
- ۳- شعاری نژاد، علی اکبر، ادبیات کودکان، انتشارات اطلاعات، تهران، ۱۳۶۴
- ۴- علی پور، محمد علی، آشنایی با ادبیات کودکان، تیرگان، تهران، ۱۳۷۹
- ۵- گلستان سعدی، به تصحیح محمد علی فروغی، ققنوس، تهران ۱۳۸۲
- ۶- یغمایی، جواد، کودک و مطالعه، نشر کتابدار، تهران، ۱۳۸۳

